

**Dünya Bankası
Dokümanı**

RESMİ KULLANIMA MAHSUSTUR

Rapor No. 33995-TU

ULUSLARARASI İMAR VE KALKINMA BANKASI

VE

ULUSLARARASI FİNANS TEŞKİLATI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK

2004-2007 MALİ YILLARINA İLİŞKİN

ÜLKE DESTEK STRATEJİSİYLE İLGİLİ

İLERLEME RAPORU

8 Kasım 2005

Türkiye Ülke Birimi
Avrupa ve Orta Asya Bölgesi

Uluslararası Finans Teşkilatı
Güney Avrupa ve Orta Asya Bölümü

Bu doküman kısıtlı biçimde dağıtılmaktadır; Dokümanın muhatabı bu dokümanı ancak resmi görevlerini ifa ederken kullanabilir. İçeriğinde yer alan bilgiler, Dünya Bankası'nın yetkisi olmaksızın öteki türlü açıklanamaz.

En son tarihli Ülke Destek Stratejisi'nin tarihi 2 Ekim 2003'tür.

PARA BİRİMİ VE KARŞILIKLARI
(24 Ekim 2005 tarihi itibariyle Döviz Kurları)
Para Birimi = YTL
1 ABD Doları = YTL1.37

MALİ YIL
1 Ocak - 31 Aralık

KISALTMALAR

CAE	- Ülke Desteği Değerlendirmesi	IPO	- Halka Arz
CAS	- Ülke Destek Stratejisi	MDGs	- Milenyum Kalkınma Hedefleri
CEM	- Ülke Ekonomik Memorandumu	MENA	- Orta Doğu ve Kuzey Amerika
CPI	- Tüketici Fiyat İndeksi	MIGA	- Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
ECA	- Avrupa ve Orta Asya	NGOs	- Sivil Toplum Kuruluşları
EU	- Avrupa Birliği	OECD	- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
FIAS	- Dış Yatırım Danışmanlık Servisi	OED	- Operasyon Değerlendirme Bölümü
FDI	- Doğrudan Dış Yatırım	SDIF	- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
GSYİH	- Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	SMEs	- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
GFS	- Hükümet Finans İstatistikleri	VAT	- Katma Değer Vergisi
GSMH	- Gayri Safi Milli Hasıla	WB	- Dünya Bankası
IBRD	- Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası	WBI	- Dünya Bankası Enstitüsü
IFC	- Uluslararası Finans Teşkilatı	IMF	- Uluslararası Para Fonu

	IBRD	IFC
Başkan Yardımcısı	Shigeo Katsu	Assaad Jabre
Direktör	Andrew Vorkink	Shahbaz Mavaddat (Müdür Vekili)
Ekip Lideri	Andras Horvai	George Konda

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK
ÜLKE DESTEK STRATEJİSİ İLERLEME RAPORU**

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	1
II. ÜLKE BAĞLAMI	1
A. Son ekonomik gelişmeler.....	1
B. Kalkınma gündeminin geçerliliği ve temel sonuçlarda elde edilen başarı	2
III. BANKA GRUP STRATEJİSİ	3
A. Uygulama Performansı	3
B. Programın uyumlaştırılması.....	4
C. Planlanan MY06-07 destek programı	7
D. IFC ve MIGA faaliyetleri.....	12
E. IBRD Katılımı.....	12
F. Risklerin Yönetilmesi	13
IV. SONUÇLAR	15

Tables and Boxes:

Tablo 1: Seçilmiş Orta Dönem Makroekonomik Göstergeler	2
Tablo 2: Gösterge Niteliğindeki Kredi Programı MY04-07 milyon ABD Doları	11
Tablo 3: Kredi Rakamları Özeti.....	13
Kutu1: Yüksek Kapsamlı Kredi Senaryosu ile ilgili Tetikleyici Unsurların Durumu.....	5

Ekler:

EK A1 Temel Sonuç ve Kriterlerin Durumu	
EK A2 Makroekonomik Performans ve Makroekonomik Performansın Orta Dönemde Sürdürülebilirliği	
EK A3 Yapısal Reformların Durumu	
EK A4 Reformların Sosyal Etkileri	
EK A5 Memnuniyet Anketi	
EK B1 Türkiye'ye Genel Bakış	
EK B2 Banka Portföyü Performansı ve Yönetimi ile İlgili Seçilmiş Göstergeler	
EK B3 IBRD Yüksek Kapsamlı Kredi Programı	
EK B3 IFC ve MIGA Programı	
EK B4 Kredi Dışındaki Hizmetlerin Özeti	
EK B5 Sosyal Göstergeler	
EK B6 Temel Ekonomik Göstergeler	
EK B7 Temel Riske Maruz Kalma Göstergeleri	
EK B8 IBRD'nin Operasyon Portföyü	
EK B8 IFC'nin Taahhüt Ettiği ve Mevcut Finansman Portföyü	
EK B9 Ülke Performans Göstergeleri ve Kriterlerine İlişkin CAS Matrisinin Durumu	
EK C Ülke Finansman Parametreleri	

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK ÜLKE DESTEK STRATEJİSİ İLERLEME RAPORU

I. GİRİŞ

1. İcra Direktörleri Türkiye'ye yönelik MY04-06 Ülke Destek Stratejisini (CAS) 6 Kasım 2003 tarihinde görüşmüştür (Doküman No. R2003-0181; IFC/R2003-0175). Bu İlerleme Raporu CAS uygulaması hakkında özet bilgi sunmakta, Türkiye'nin AB'ye tam üyelikle ilgili olarak yürüttüğü hazırlıkları yansıtmak amacıyla bazı düzenlemeler içermekte ve hemen hemen hiç değiştirilmemesine rağmen, ortaya çıkan yeni durumları yansıtacak biçimde yeniden ele alınan stratejik çerçeveye dayalı olarak, CAS periyodunu bir sonraki mali yıla uzatmaktadır.
2. Bu raporun ekleri şunlardır; (i) kilit sonuçlar ve kriterlerin durumu (Ek A1); (ii) makroekonomik performans ve makroekonomik performansın orta dönemde sürdürülebilirliği (Ek A 2); (iii) yapısal reformların durumu (Ek A3); (iv) reformların sosyal etkileri (Ek A4) ve (v) en son tarihli Memnuniyet anketinin sonuçları (Ek A5). Raporun ekinde ayrıca ülke performans göstergeleri ve kriterlerinin durumunu gösteren Ek B9 olmak üzere, olağan CAS raporu ekleri de yer almaktadır.

II. ÜLKE BAĞLAMI

A. Son ekonomik gelişmeler

3. **Türk ekonomisi beş buçuk seneden daha kısa bir süre önce ciddi bir krizle karşı karşıya kalmıştır.** Krizin sonuçları oldukça tahrip edicidir; ülkenin ulusal para biriminde yüzde 50'ye varan değer kaybı yaşanmış, nominal faiz oranları yüzde 100'lere tırmanmış, bankacılık sistemi neredeyse bir çöküş yaşamış ve iflas eden şirket sayısı rekor düzeye ulaşmıştır. 2001 yılı sonunda Türkiye'nin GSMH'sinde yüzde 10'luk bir düşüş meydana gelmiş, enflasyon oranı yüzde 70'ler düzeyine çıkmış ve net kamu borçlanmasının GSMH'ya olan oranı yüzde 90 düzeyini aşmıştır.
4. **Ekonomi krizden sonra iyileşme sürecine girmiş ve 2001 senesinden bu yana GSMH'da güçlü bir artış gerçekleşmiştir (2002 yılında yüzde 8, 2003 yılında yüzde 6 ve 2004 yılında yüzde 10).** Aynı zamanda enflasyon kontrol altına alınmış, 2004 yılında tek haneli rakamlara (yüzde 9.3) düşen enflasyon (Tablo 1) Türkiye'de geçtiğimiz son 35 yıllık dönem içinde en düşük değere gerilemiştir. Net kamu borçlarının GSMH'ya olan oranı 2004 yılı sonu itibarıyla önemli ölçüde düşerek, yüzde 64'ler civarına gerilemiştir.
5. **Ortaya konan etkileyici makroekonomik performansta çeşitli faktörlerin bir araya gelmesi rol oynamıştır.** Bu faktörler arasında, esas itibarıyla kamu sektörü faiz dışı fazlasının GSMH'nin yüzde 6.5 düzeyinde kalmasını sağlamaya yönelik güçlü bir mali disiplin öngören istikrar önlemleri, halen devam etmekte olan yapısal reform süreci ve 2002 Kasım seçimlerinden bu yana devam eden siyasi istikrar sayılabilir. Hükümetin makroekonomik ve yapısal reform programı bir birini takip eden Stand-by Anlaşmaları ve Dünya Bankası tarafından sağlanan önemli miktardaki uyum kredileriyle desteklenmektedir. Yakın zamanki makroekonomik performans beklentilerin üzerinde gerçekleşmekle birlikte, bankaların özelleştirilmesi ve sosyal

güvenlik reformu gibi bazı zorlu yapısal reformların uygulanması planlanandan daha uzun sürmüştür.

6. Kopenhag kriterlerinin sağlanmasına yönelik önemli siyasi reformların uygulanması, AB'nin Aralık 2004 tarihinde Türkiye ile tam üyelik için Ekim 2005 tarihinde görüşmeleri başlatma kararı almasını sağlamıştır. Türkiye'nin uzun süredir beklediği bir karar olan bu karar mali piyasalar için önemli bir işaretti ve ülkenin gelecek dönemlerde gerçekleştireceği kalkınma için uygun bir zemin oluşturmuştur. Tam üyelik sürecinin politik, makroekonomik ve yapısal reformlar için itici güç oluşturması beklenmektedir. Bununla birlikte, tam üyelik sürecinin en azından 2014 yılı sonrasına kadar uzanan uzun süreli bir süreç olacağı aşikardır ve bazı AB üyesi ülkelerin kamu oyunda Türkiye'nin tam üyeliğine karşı muhalefet mevcuttur; ayrıca AB Anayasası'nın kabulü çıkmaza girmiştir. Tam üyelik sürecinde engeller oluşması halinde bu durum, yatırımcılar ve piyasa nezninde olumsuz şekilde algılanabilir ve bu da Türkiye'de reform sürecinde yavaşlamaya neden olabilir.

Tablo 1: Orta Dönem Makroekonomik Göstergeler

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
GSMH büyüklüğü	-9.5	7.9	5.9	9.9	5.0	5.0	5.0
Yatırım (GSYİH yüzdesi)	18.4	16.7	15.6	17.9	17.9	18.3	18.7
Kamu	5.7	5.4	4.2	3.7	3.7	3.8	3.9
Özel	12.7	11.4	11.4	14.1	14.2	14.5	14.8
TÜFE Enflasyonu	68.5	29.7	18.4	9.3	8.0	5.0	4.0
Nominal Faiz Oranları	99.1	63.5	44.1	24.9	16.5	13.8	12.8
Reel Faiz Oranı 1/	35.5	30.3	30.2	14.2	9.5	9.0	8.5
Cari İşlemler Hesabı (milyar ABD Doları)	3.4	-1.5	-8.0	-15.5	-21.3	-22.0	-20.8
İhracat (f.o.b.)	34.4	40.1	51.2	67.0	76.1	82.6	90.6
İthalat (f.o.b.)	-38.1	-47.4	-65.2	-90.9	-108.1	-117.0	-124.5
Sermaye Hareketleri Hesabı (milyar ABD Doları)	-14.6	1.2	7.1	17.0	27.4	31.3	21.7
Doğrudan Yatırımlar	2.8	0.9	1.2	1.9	3.7	8.2	5.3
Genel Denge (milyar ABD Doları)	-12.9	-0.2	4.1	4.3	11.4	9.3	0.9
1) Hazine ihalelerinde oluşan aylık ortalama faiz oranları gelecek 12 aylık enflasyon oranı ile deflate edilerek hesaplanmıştır.							
Kaynak: Hükümet, IMF ve DB tahminleri							

B. Kalkınma gündeminin geçerliliği ve temel sonuçlarda elde edilen başarı

7. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefine dayalı olarak oluşturduğu kalkınma gündemi dört ana tema üzerine kuruludur; (a) sağlam makroekonomi ve yönetim; (b) eşitliğe dayalı insani ve sosyal kalkınma; (c) cazip bir iş ortamı ve bilgisi ve (d) güçlü bir çevresel yönetim ve afet önleme. Aynı zamanda CAS'ın organizasyon ilkelerini de belirleyen bu kalkınma gündemi halen geçerliliğini büyük ölçüde korumaya devam etmektedir. Her ne kadar resmi sonuçlara dayalı olmamakla birlikte MY04-06 CAS, söz konusu bu dört alanın her birisi için Hükümetin CAS dönemi içerisinde ulaşmayı hedeflediği bir dizi temel sonucu ortaya koymaktadır. Bu temel sonuçların durumu EK A1 ile B9 arasındaki ekler içerisinde açıklanmakta olup, aşağıda özetlenmiştir.

8. **Makroekonomik yönetim ve iş ortamının iyileştirilmesi konularında Türkiye beklenenin üzerinde performans sergilemiştir.** Güçlü ve istikrarlı bir ekonomik büyüme yaşanmış, enflasyon oranı hızla aşağıya çekilmiş ve kamu mali güvenilirlik göstergeleri beklenenden de daha iyi sonuçlar sergilemiştir. Benzer şekilde, mali sektörün daha fazla istikrara kavuşması sağlanırken, ihracatta hızlı bir artış gerçekleşmiş ve doğrudan yatırımlar hedeflenenin üzerinde gerçekleşmiştir.

9. **İnsani kalkınma alanında; aşırı yoksulluk oranı yüzde 1.2 düzeyinde kalmıştır. 2002 yılında yüzde 27 düzeyinde olan yoksulluk oranının¹ 2005 yılı sonuna kadar yüzde 21-25 düzeylerine gerilemesi ön görülmektedir.** Eğitim alanındaki göstergeler de gelişme göstermekle birlikte, bu göstergelerin başlangıçta belirtilen değerlerin de altında bir tabandan yukarıya doğru hareket ettiği gözlenmiştir. Net temel eğitime kayıt oranı yüzde 89'lar civarındadır. Kız öğrencilerin orta öğretime kayıt oranı ile erkek/kız öğrencilerin rasyosunda önemli ilerleme kaydedilmiştir (EK A1). Son olarak sağlık alanında, çocuk ölümleri oranı bakımından Milenyum Kalkınma Hedefine ulaşılması doğrultusunda iyileşmeler yaşanmaktadır (her 1,000 canlı doğumda 52 olan ölüm oranı 1998 yılından bu yana yüzde 37'ye gerilemiştir). Ancak, anne ölümlerinin oranındaki değişimi değerlendirebilmek için sağlıklı veri mevcut değildir. Dördüncü hedef olan güçlü bir çevresel ve doğal afet yönetimiyle ilgili olarak; AB çevre standartlarına uyum ve ülke genelindeki afet önleme ve yönetim sisteminde ilerleme kaydedilmiş olmasına karşın her iki alanda da halen gerçekleştirilmesi gereken oldukça zorlu reformlar bulunmaktadır.

III. BANKA GRUP STRATEJİSİ

A. Uygulama Performansı

10. **CAS'ın hedefi, ekonomik kırılganlığın azaltılması ve yüksek ve sürekli büyümenin sağlanması ile uzun süredir ihmal edilen bazı sosyal ve çevresel sorunların ele alınması sürecinin devam ettirilmesi için Türkiye'nin köklü reformlar uygulamasına destek vermektir.** Bir önceki CAS kriz yönetimine odaklanırken, mevcut CAS krizin tekrarına neden olabilecek risklerin azaltılması ve Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolunda gerçekleştireceği hazırlıklara yardımcı olmayı hedeflemektedir.

11. **Mevcut CAS 4.5 milyar ABD Dolarlık bir kredi programı öngörmektedir; bunun 2.2 milyar ABD Dolarlık bölümü yüksek kapsamlı kredi senaryosu altında belirlenmiş politikaya dayalı kredilerden oluşmaktadır.** CAS ayrıca kredi programıyla yakından ilişkili bir analitik ve istişari çalışma programı da içermektedir. Yatırım kredileri ekonominin çok çeşitli alanlarını kapsamaktadır ve kamu sektörü reformu ve mali sektör reformu olmak üzere başlıca iki alana odaklanmış politikaya dayalı kredi çalışmalarını tamamlamak üzere tasarlanmıştır. Aşağıda da açıklandığı üzere, CAS'a ilişkin uygulama hedeflendiği gibi devam etmektedir.

¹ Bazı alanlarda referans bilgilerin yeniden belirlenmesi için yoksulluk değerlendirmesi ve eğitim sektörü alanında gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin daha güvenilir ve yeni bilgilere ihtiyaç duyulmuştur. Ortak yoksulluk değerlendirmesi yoksulluk hattını yeniden tanımlamış ve CAS'ta kullanılan hassasiyet kavramının kullanımından vazgeçilmiştir. Bu nedenle, hassasiyet ve yoksulluk verileri mukayese edilememektedir. Eğitim alanında; temel eğitime kayıt oranı ile orta öğretimdeki erkek/kız öğrencilerin rasyosu bakımından CAS'ın hazırlandığı zamanki mevcut durumun, şimdikinden daha olumsuz olduğu görülmektedir.

12. **Öncelikle, portföy performansı iyi bir ilerleme kaydetmiştir.** Ancak, uygulama kapasitesine ilişkin engellerin projelerin uygulanma hızını yavaşlattığı temel eğitim ve tarım gibi bazı alanlarda bunun bazı istisnaları mevcuttur. Haziran 2005 itibariyle 21 operasyonun ancak yüzde 5'lik bir bölümünde başarısız netice alınmıştır. Bu düzey, Türkiye'de bugüne kadar kaydedilmiş en düşük değerlerden birisidir ve yüzde 6 düzeyinde olan ECA ortalamasıyla uyumlu bir neticedir. MY05 süresince toplam kullanım miktarı 1 milyar ABD Dolarını aşmıştır. Yüzde 25'lik kullanım oranı geçtiğimiz döneme kıyasla oldukça iyi bir rakamdır ve ECA ortalamasıyla da uyumludur. Ek C içerisinde özetlendiği gibi, Ocak 2005 tarihinde benimsenen yeni ülke finansman parametreleri, özellikle karşılık fonlarıyla ilgili şartları kolaylaştırmak suretiyle güçlü kullanım performansının devamına katkıda bulunacaktır.

13. **İkinci olarak, bu alanda belirlenen ilgili tetikleyici unsurları sağlayan Türkiye yüksek kapsamlı kredi senaryosunun içinde kalmayı sürdürmüştür (Bakınız Kutu 1).** MY04 ile MY05 dönemleri içinde ortalama 1.7 milyar ABD Dolarına ulaşacak olan yeni proje onayları, hem ülkenin Dünya Bankası'ndan halen kredi kullanmaya ne derece istekli olduğunu göstermekte hem de kararlaştırılmış CAS programını uygulamaya ne derece kararlı olduğunu da göstermektedir (Tablo 2). Kredi enstrümanlarının kompozisyonu uygun biçimde düzenlenmiştir. İlk iki yılda politika esaslı kredilerin miktarı, büyük ölçüde sosyal güvenlik reformunun tasarımı ve kamu oyunda fikir birliğinin beklenenden daha uzun sürede gerçekleşmesi nedeniyle, bir miktar öngörülenden düşüktür (ön görülen 1.4 milyar ABD Dolarına kıyasla 1 milyar ABD Doları). Ancak, (ihracat finansmanı ve özelleştirme sosyal desteği gibi) başarılı operasyonlara yönelik tekrar eden projeler için olan krediler dahil olmak üzere yatırım kredisine olan talep oldukça güçlüdür. İleriki dönem için, yetkililer politikaya dayalı krediler için güçlü bir ilgi göstermektedir. Sosyal güvenlik reformu ve istihdam yaratmanın önemi dikkate alındığında politikaya dayalı kredilendirmenin genel programın kilit unsuru olarak kalmaya devam etmesi beklenmektedir.

14. **Üçüncü olarak, raporun hazırlandığı tarih itibariyle eldeki mevcut sonuçlara göre, CAS programı büyük ölçüde hedeflendiği gibi uygulanmaktadır.** A1'den B9'a kadar olan ekler içerisinde CAS dönemi boyunca Banka programlarının etkilemeyi hedeflediği sonuçlar ve çıktıları temsil eden Banka Grup kriterlerinin durumu gösterilmektedir.

B. Programın uyumlaştırılması

15. **İlerleme Raporu, özel şartların gereği olarak, CAS programının süresini bir sonraki mali yıla kadar uzatmıştır.** Mevcut CAS programının 4 yıllık genel CAS çevrimiyle uyumlu hale getirilebilmesi için, CAS'ın ortaya koyduğu stratejinin halen geçerliliğini koruması ve artan AB desteğinin zamanlaması nedenleriyle CAS, istisnai bazda , 2007 mali yılını da kapsayacak biçimde bir sene daha uzatılmıştır. Buna göre, 4 yıllık bir dönem için yüksek kapsamlı kredi senaryosu çerçevesinde CAS programı 6.6 milyar ABD Doları tutarında kredi kullanımı öngörmektedir ki, bu miktarın 3.4 milyar ABD Dolarlık bölümü 2005 mali yılı sonu itibariyle onaylanmış kredilerdir. Kullanılması ön görülen toplam kredi miktarının yüzde 40'lık bölümünün kalkınma politikası kredileri şeklinde kullanılacağı tahmin edilmektedir.

16. **Programın bir sene daha uzatılmasına ek olarak, kullanılması öngörülen toplam kredi miktarının artırılmasının çeşitli haklı gerekçeleri bulunmaktadır.** Bu gerekçeler; (i) Mükemmel makroekonomik performans ve Hükümetin makroekonomi ve borç yönetimi

alanında göstermiş olduğu ihtiyatlı performans; (ii) Banka'nın kredi kullandırması bakımından Türkiye'nin kredibilitesi artmıştır; (iii) yapısal reformlarda sürekli ilerleme kaydedilmiştir ve Hükümet önümüzdeki dönemde kalkınma politika kredileri alanında ilave önlem almayı planlamaktadır; (iv) esas politika konularında derinlemesine katılım sağlanmıştır; (v) CAS programı etkin bir biçimde uygulanmaktadır; (vi) Banka'nın finansal ve finansal olmayan desteğine yönelik güçlü bir talep bulunmaktadır; (vii) Türkiye'ye AB'ye tam üyelik sürecine hazırlanması konusunda, özellikle tam üyelik görüşmelerinin başlangıç aşamasında tarihi bir destek verme fırsatı mevcuttur; zira bu yardım talebi Türk yetkililerden gelmiştir ve taktirle karşılanmıştır ve (viii) yüksek miktarda AB hibelerinin henüz kullandırılmaya başlanmadığı bir dönemde finansmanın sürekliliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Banka'nın Türkiye'deki programının yoğunlaştırılması yönündeki öneri tamamıyla Banka'nın Orta Gelir Düzeyli Ülkeler (MIC) gündemine uygun bir öneridir. Türkiye'nin makroekonomi yönetimi gibi bazı alanlarda elde ettiği üstün performans nedeniyle ve Türk Hükümeti'nin teklif edilmiş kalkınma politikaları çerçevesinde, yüksek kapsamlı kredi seneryosu programının genişletilmesine dayanak teşkil edecek biçimde ilave önlem almayı planlaması nedeniyle kullandırılması öngörülen kredi miktarındaki yüzde 10'luk artış haklı gerekçelere dayanmaktadır.

Kutu 1: Yüksek Kapsamlı Kredi Senaryosu ile ilgili Tetikleyici Unsurlar

Macroeconomik

- Ülke Destek Stratejisi Matrisinde yer alan Ülke Performans Göstergeleri ile tutarlı, tatminkar bir makroekonomik çerçevenin uygulanması. Makroekonomik göstergeler 3 aylık dönemler halinde takip edilecektir.
- *Ülke Performans Göstergeleriyle tutarlı, başarılı bir makroekonomik çerçeve sağlanmıştır. Performans, beklentilerin üzerinde gerçekleşmiştir. Mayıs 2005 tarihinde yeni bir 3 yıllık Stand-by Anlaşması yürürlüğe girmiştir.*

Yapısal

- Kamu sektörü reformlarının sürekli ve tatminkar bir şekilde uygulanması. Bu reformlar aşağıdakileri içerecektir;
  - saydamlığı ve kamu harcamalarının etkinliğini artıracak bütçe reformları;
  - etkinliği ve adaleti artıracak ve büyümeyi destekleyecek vergi reformları;
  - finansmanla ilgili ve mali risklerin yönetilmesini sağlayacak kamu borç yönetimi reformları.
- *Kamu sektörü reformları tatminkâr düzeyde uygulanmıştır. Bu reformlar arasında;*
  - *(i) Tüm genel devlet kurumları kapsamında bütçe uygulamalarını uyumlaştıran ve modernize eden ve uygulama sırasında tüm idari düzeyindeki kurumların mutlak kararlılıkla hareket etmelerini gerektiren Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu yasalaşmıştır; (ii) GFS bütçe sınıflandırmasının konsolide bütçe ve özel bütçeli kurumların pek çoğunda uygulanmasına başlanmıştır; (iii) tüm konsolide bütçe kurumlarında tahakkuk esaslı muhasebe prensipleri uygulamaya konmuştur ve (iv) faaliyetlerine son verilmiş Bütçe Dışı Fonlara ilişkin hesapların kapatılması;*
  - *Vergi sistemi genelinde verimlilik ve eşitliğin artırılması için uygulanan vergi reformlarına devam edilmesi ve yeni Gelir İdaresi Kanunu'nun çıkartılması;*
  - *Hazine Müsteşarlığı bünyesinde kurulmuş orta ofis eliyle güçlü bir risk yönetimi sağlanması*
- *Program Amaçlı Finans ve Kamu Sektörü Uyum Kredisi (PFPSAL) III'ün kamu sektörünü ilgilendiren ikinci taksit şartlarının tamamı (Taslak Tarım Çerçeve Kanunu'nun Meclise gönderilmesine rağmen henüz yasalaşmaması nedeniyle) bir tek istisna haricinde yerine getirilmiştir.*
- Düzenleyici reformlarla enerji ve telekomünikasyon sektörlerinin özelleştirilmesi ve serbestleştirilmesinin; ve dolaylı sübvansiyonların yerine doğrudan gelir desteğinin getirilmesini ve tarımsal piyasaların desteklenmesini sağlayacak şekilde tasarlanmış tarım reformu programının sürekli ve tatminkar bir şekilde uygulanması.
- *Ekonomik Reform Kredisinin ikinci taksidininin serbest bırakılması, düzenleyici reformların, enerji ve telekomünikasyon sektörlerin özelleştirilmesi ve serbestleştirilmesi alanındaki reformların uygulanmasında sürdürülebilir bir performans sağlandığının ve tarımsal reform programı hedeflerine ulaşıldığını teyit etmektedir.*
- Aşağıdakileri de içeren mali sektör ve özel sektör reformlarının sürekli ve tatminkar bir şekilde uygulanması.;
  - mali piyasalarda düzenleyici kurumlarının bağımsızlığının devam ettirilmesi ve bu kurumların daha güçlü hale getirilmesi;
  - devlet bankalarının özelleştirilmesinin tamamlanması;
  - değiştirilmiş bir İflas Kanunu ve revize edilmiş bir Ticaret Kanununun yürürlüğe konması;
- *PFPSAL III'ün desteklediği mali sektör reformu alanında, özellikle devlet bankalarının özelleştirilmesi konusunda bir miktar daha yavaş bir ilerleme kaydedilmiştir. Ancak, bazı alanlarda son zamanlarda ilerleme kaydedilmeye başlanmıştır.*
  - *Mali piyasaları düzenleyen kurumların bağımsızlıkları korunmuş ve BBDK ile TMSF'nin kurumsal açıdan güçlendirilmesi için yeni adımlar atılmaktadır.*
  - *Vakıfbank'ın 2005 yılında halk arz yoluyla satışa sunulacağı duyurulmuştur. Ziraat ve Halk Bankaları özelleştirmeye yönelik olarak personel yapısı ve şube ağı bakımından büyük ölçüde yeniden yapılandırılmıştır. Yetkililer tarafından Halk Bankası'nın satışına yönelik olarak danışmanlık şirketiyle sözleşme imzalanması aşamasında olduğu açıklanmıştır. Halk Bankası ve Ziraat Bankasının büyük ölçekli bankalar olması ve bu iki bankanın piyasa üzerindeki etkisi nedeniyle Hükümet Ziraat Bankası'nın özelleştirilmesinin, Halk Bankası'nın özelleştirme sürecinin ilk safhası sonrasında gerçekleştirilmesini planlamaktadır; buna göre Ziraat Bankası'nın özelleştirilmesi için 2006 senesinde diğer adımlar atılacaktır. PFPSAL III kredisinin ikinci taksidininin serbest bırakılması, mali sektörle ilgili yüksek kapsamlı kredinin tetikleyici unsurlarının tatminkâr derecede sağlanmış olduğunun bir göstergesi olacaktır.*
  - *İcra ve İflas Kanunu tadil edilmiştir ve Kanunu'na ilişkin ikincil mevzuat çıkartılmıştır. Ticaret kanunu şirket kuruluş işlemlerinin basite indirgenmesi amacıyla uygun olarak değiştirilmiştir.*
- Kapsamlı sosyal güvenlik reformunun bir sonraki aşamasının tasarlanması ve uygulanması..
- *Emeklilik ve sağlık sigortası dahil olmak üzere kapsamlı bir sosyal güvenlik reformu hazırlanmış ve buna ilişkin temel kanun ve yönetmelikler Meclise gönderilmiştir. Bu taslak kanun metinlerinin kanunlaşması, Programlı Kamu Sektörü Kalkınma Politikası Kredisinin onayına ilişkin yapılacak İcra Direktörleri Kurulu incelemesinde dikkate alınacak başlıca esas şartı oluşturmaktadır.*

Sosyal

- Sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik ile ilgili kamu harcama hedeflerinin, Banka ile anlaşmaya varıldığı şekilde korunması..
- *Eğitimde hedeflenen seviyenin bir miktar altında kalırsa dahi toplam sosyal harcama miktarı kararlaştırılan düzeye ulaşmıştır*

17. **Ortaya çıkan yeni önceliklere cevap verilebilmesi için Programın, aşağıda belirtildiği üzere, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefi ile istihdamın artırılması önceliğiyle daha fazla paralel hale getirilmesi gerekmektedir.** Enerji sektörüne yönelik olarak da büyük çaplı bir kredi programı öngörülmüştür. Bu program sektörde devam eden reformlar ile yürütmekte olduğumuz kapsamlı politika diyalogunu ve büyük miktardaki yatırım gereksinimlerini yansıtır nitelikte olacaktır.

18. **AB'ye tam üyelik kararı Banka'nın Türkiye'de yürüttüğü hizmetlere yeni talepler yaratmıştır.** Banka diğer aday ülkelerde tam üyelik sürecinde çeşitli tecrübeler edinmiştir; ki Türkiye bu tecrübelerle son derece önem vermektedir. Bu bağlamda, Banka AB'ye tam üyeliği perspektif alan yeni bir CEM'in (Ülke Ekonomik Memorandumu'nun) AB ile yakın işbirliği içerisinde hazırlanmasını, hızlandırmayı kabul etmiştir. WBI, söz konusu bu CEM'e ilişkin çalışmaları AB'ye tam üyelikle ilgili politikaların oluşturulması, analizi, takviminin düzenlenmesi ve uygulanması konularında kapasitenin iyileştirilmesine yönelik tasarlanmış kurumsal ve liderlik bilgi aktarım programlarıyla destekleyecektir. AB'ye tam üyelik süreci ayrıca Banka'nın Türkiye'ye yönelik uygulamakta olduğu güçlü kredi programını devam ettirmesini sağlama potansiyeline sahiptir. Bu durum, tam üyelik süreci öncesi sağlanacak desteğin büyük ölçüde Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sağlayacağı alanlara yönelik olması ve bu durumun Banka'nın destek sağlamasını gerektiren pek çok konuyu dışarıda bırakacak olması ile ancak 2007 yılından sonra yüksek miktarda sağlanacak olan AB fonlarının özümsemesine yardımcı olunması gerektiğinden kaynaklanmaktadır. Banka, Hükümetin altyapı, sosyal ve insani kalkınma başta olmak üzere AB'ye tam üyelik alanında en fazla ihtiyaç duyacağı konulara yönelik desteğini gerektiği ölçüde bu alanlara kanalize etmeye devam edecektir. AB'ye tam üyelik sürecinde gecikme yaşansa dahi, bu alanlar Türkiye'nin en fazla kalkınmaya ve dış finansman olduğu kadar teknik desteğe ihtiyaç duyduğu alanlardır.

19. **Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolunda karşılaşacağı en büyük ekonomik ve siyasi güçlüklerden birisi de istihdam oranının artırılmasıdır.** Türkiye'nin nüfus artış hızı son 20 senedir istihdam yaratma hızından daha yüksektir. Bunun sonucu olarak, istihdam edilen yetişkin nüfusun oranı anlamına gelen, istihdam oranı 2004 senesinde AB geneli ortalaması olan yüzde 62'lik oranın çok altında bir seviyede, yüzde 45 düzeyinde kalmıştır. Kayıtdışı sektör oldukça büyüktür. Gerekli makroekonomik şartlar sağlandığı için, artan üretkenlikle birlikte daha hızlı istihdam olanaklarının oluşturulması için ekonomik büyümenin temel unsurlarının ele alınmasının zamanı gelmiştir. İstihdam olanaklarının artırılması ve kendi hesabına çalışanların teşvik edilmesi ve yoksulların yaşam koşullarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik olarak, işgücü piyasasının esnekliğini artıracak ve kayıtdışılığı azaltacak, KOBİ'ler dahil olmak üzere özel sektör gelişiminin önünde bulunan engelleri kaldıracak, özel sektörün finans olanaklarına erişimi artıracak, doğrudan yatırımlar önündeki bariyerler kaldıracak ve işgücünün bilgi ve beceri düzeyini artıracak bir dizi reforma ihtiyaç duyulacaktır. Halen devam etmekte olan mali sektörü güçlendirme çalışmalarına paralel olarak bu reformların bazıları teklif edilen programlı kalkınma kredileri kapsamına alınacaktır.

C. Planlı MY06-07 destek programı

20. **Orijinal yüksek kapsamlı kredi programı ile İlerleme Raporu çerçevesinde öngörülen programın mukayesesini içeren örnek kredi programı aşağıda sunulmaktadır (Tablo 2).** Bu program geri kalan mali yılların her biri için iki adet olmak üzere, son derece

azimli bir kalkınma politika kredi programını öngörmektedir. Bu program Hükümetin reform öncelikleri ile bu reformların tasarımı ve uygulanması konularının desteklenmesi amacıyla Banka'nın sağlayacağı krediye yönelik tercihini yansıtmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu kalkınma politika kredilerinin yüksek kapsamlı kredi programını tetikleyici unsurları oluşturan eylemlerin de ötesine geçmesi beklenmektedir. Bu operasyonların ayrılmaz bir parçası olan temel eylemlerin bazıları şunlardır;

- Üç sosyal güvenlik kurumunun yanı sıra Yeşil Kart (sağlık sigortası) uygulamasını tek bir çatı altında birleştirecek Evrensel Sağlık Sigorta Fonu ile Sosyal Güvenlik Kurumu'nun kurulması;
- İşsizlere ödenen sosyal yardımlara erişimin artırılması ve prim katkılarının mali açıdan sürdürülebilir bir biçimde rahatlatılması için işsizlik sigorta sisteminin değiştirilmesi;
- İstihdamı ve işgücü piyasasının esnek bir yapıya kavuşturulmasını teşvik etmek amacıyla, kıdem tazminatı ve sabit süreli hizmet sözleşmelerinin uygulamaya konması; ve
- Daha adil ve sürdürülebilir mortgage piyasalarının oluşturulmasını sağlamak ve inşaat sektörü ve bunlarla bağlantılı istihdamın artırılmasına katkıda bulunmak amacıyla yeni mortgage finansman mevzuatının çıkartılması.

21. **Yukarıda listelenen önlemlerin tamamı yakından izlenecek bir dizi kriteri oluşturmaktadır.** Bunların uygulanmasında elde edilecek tatminkar derecedeki ilerleme, yüksek kapsamlı kredi programını tetikleyici unsurların sağlanmış olması şartıyla, Banka'nın teklif edilen kalkınma politika kredileri alanında ilerlemesini sağlayacaktır. Ancak, belirtilen bu reform alanında genel itibarıyla önemli derecede ilerleme kaydedilmez ise ilgili kalkınma politika kredisi ikame ettirilmeyecek ve kullanılması öngörülen toplam kredi miktarı düşürülecektir. Son olarak, Banka'nın programının düşük kapsamlı kredi programı mertebesine gerilemesi halinde yeni kredi miktarı geriye kalan her bir mali yıl için 500 milyon ABD Dolarıyla sınırlandırılacaktır.

22. **Genişletilmiş yüksek kapsamlı kredi programı çerçevesinde Banka, iki Programlı Kamu Sektörü Kalkınma Politika Kredisi (PPDPL) aracılığıyla yürütülmekte olan kamu sektörü reformlarını destekleyecektir.** Bu destekle amaçlananlar şunlardır; (i) hedeflere ulaşılmasını sağlayacak bir makroekonomik çerçevenin sürekliliğinin sağlanması; (ii) özellikle emeklilik, sağlık sigortası ve sosyal yardım konuları başta olmak üzere sosyal güvenlik sistemindeki reformlar ile kamu mali sektör reformlarının devamlılığı yoluyla mali uyum ve iyileştirilmiş kamu maliye yönetiminin desteklenmesi; ve (iii) genel sağlık sigortasının uygulamaya konması ve sosyal yardımların hedeflenmesinde daha yüksek başarıya ulaşılması sayesinde sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesi. PPDPL operasyonları hazırlık çalışmaları, kamu sektörü reformuna yönelik PFPSAL kredisi serisi, önceki CEM'leri de içeren ekonomik ve sektörel çalışmalar, Yoksulluk Değerlendirme Araştırması (MY05), yakın zaman önce tamamlanan İşgücü Piyasası Araştırması (MY05) ve farklı emeklilik ve sağlık sigortası reform senaryolarına yönelik teknik destek çalışmaları çerçevesinde yetkililerle oluşturulan sürekli diyaloga dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. WBI ayrıca, (i) sağlık sektörü reformlarının analiz edilmesi ve uygulanması için gereken kapasitenin güçlendirilmesi; (ii) yargı sisteminin modernizasyonu ve verimliliğinin artırılması; ve (iii) yönetimler arası kamu finansman

konularının anlaşılmasına yardımcı olmaya yönelik kredi dışı destekleri sağlamaya devam edecektir. Kamu Harcamalarının Değerlendirilmesi Çalışması (MY06) mali uyumun kalitesini artıracak diğer politika formülleri için daha fazla analitik temel sağlayacaktır.

23. Programlı İstihdam Oluşturma Kalkınma Politika Kredisi (PEGDPLs) bir önceki Programlı Mali Sektör Uyum Kredi serisinin yerini alacak ve bu kredi serisinin kapsamının da ötesinde bir içeriği olacaktır. Bu krediler, (a) yatırım ortamını, (b) devam eden bankacılık reformları da dahil olmak üzere mali sektörün işleyişini, (c) işgücü piyasası performansını ve (d) işgücü üretkenliğinin teknoloji kullanımı ve artan bilgi ve beceri yoluyla iyileştirilmesini hedefleyen politikalardan oluşan dört önemli temel unsur etrafında dizayn edilecek. Özel sektörün gelişimi ve istihdam oluşturulmasına daha fazla odaklanması ayrıca OED tarafından yakın zaman önce tamamlanan Ülke Destek Değerlendirme (CAE) Çalışmasında belirtilen tavsiyeleri de yansıtır niteliktedir. Duruma göre IFC ve FIAS'ın da katılımıyla sektörler arası yakın işbirliğine dayalı olarak yürütülen kapsamlı AAA (Analitik ve İstisari Faaliyetler) programı bu operasyonların hazırlık sürecini desteklemektedir. Yatırım Ortamı Değerlendirme Çalışması (ICA, MY06) rekabet politikası, şirket faaliyetleri önündeki idari engeller, anlaşmazlıkların çözülmesi ve arazi kullanımı gibi temel alanlarda teşhis ve politika önerileri sağlamaktadır ve programın kamuoyuna yayınlanması WBI faaliyetleriyle desteklenecektir. ICA Dünya Bankası'nın Muhasebe ve Denetim Standartları ve Kuralları Hakkındaki Raporu (MY05), İş Yapma Anketleri ve teminat rejimi üzerinde halen devam etmekte olan değerlendirme ile tamamlanacaktır. Banka'nın da aktif katılımcı olduğu Yatırım Danışmanlık Konseyi Tavsiyeleri de adı geçen Çalışmaya eklenecektir. PFPSAL serisi çerçevesinde gerçekleştirilen diyaloga ilaveten Banka-Fon Mali Sektör Değerlendirme Programı (FSAP, MY07) özellikle ikinci temel unsur alanındaki operasyonlara büyük bir katkı sağlayacaktır. Üçüncü temel unsur olarak ise istihdam oluşturulması ve çalışanların korunması konuları arasında denge bulunmasını hedefleyen bir dizi reform paketi önerisi içeren İşgücü Piyasası Araştırması (MY05) Çalışması özellikle faydalı olacaktır. Son temel unsur alanında ise Eğitim Sektörü Değerlendirmesi (MY05) ve Yüksek Öğrenim Araştırması çalışmaları (MY06) önemli girdiler sağlayacaktır. Son olarak, AB'ye tam üyeliği perspektif alan CEM de, PEGDPL'lerin bazı kısımlarının tasarlanmasına katkıda bulunacaktır.

24. İstihdam Oluşturma gündemi KOBİ'lere sağlanacak bir dizi kredi seçeneği ve yerel düzeyde yürütülecek gelir sağlayıcı projelere sağlanacak finansman aracılığıyla desteklenecektir. Politika gündemi PEGDPL'ler kanalıyla gerçekleştirilmeye çalışılırken, henüz gerçekleştirilemeyen KOBİ sektörünün orta ve uzun vadeli finansman ihtiyaçlarının çözüme kamuşturulması amacına yönelik olarak MY06 için KOBİ Kalkınma Projesi planlanmaktadır. Bu kredi seçenekleri özel bankalar ile Halk Bankası eliyle kullanılacaktır. Halk Bankası bu alanda sahip olduğu geniş şube ağından istifade etmek suretiyle, Türkiye'de yeterli hizmet alamayan bölgelere kredi götürecektir. Halen yürütülmekte olan Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin (SRMP) yerel girişimler bileşeninin devamlılığı için Banka, İstihdam ve Sosyal Kalkınma Projesi yoluyla yerel girişimlere dayalı istihdam oluşturma ve yerel toplulukların kalkınması çalışmalarını destekleyecektir. SRMP'de uygulamanın sonuna gelinmektedir ve projenin yerel girişim bileşenine ilişkin bağımsız değerlendirme 2006 yılının başlarında gerçekleştirilecek olup, bu değerlendirme yeni operasyonda dikkate alınacaktır.

25. Özellikle reform geçiş süreci sırasında gaz ve elektrik hizmetlerindeki ihtiyaç açıklarının kapatılması ve AB'yle entegrasyonuna ilişkin zorlukların aşılması için enerji

sektörüne yönelik olarak daha geniş geniş kapsamlı bir kredi desteği öngörülmüştür. Bu program, reform geçiş sürecinin devamını amaçlamakta ve enerji arzı güvenilirliğini etkileyebilecek temel altyapının kurulmasını hedeflemektedir. Program esasen şu konulara odaklanmıştır; (i) üretim sektörü reformlarında ilerleme kaydetmek ve özel sektöre dayalı arza geçiş döneminde üretim arzı açıklarının kapatılması (Enerji Serbestleşme Projesi); (ii) Türkiye'nin kış aylarında artan gaz talebini karşılamak ve arzda tedarikçilerden kaynaklı kesintilere cevap olması amacıyla önemli bir gaz depolama tesisini hayata geçirmek (Gaz Sektörü Kalkınma Projesi); (iii) Avrupa Komisyonu ile AB üyesi olmayan sekiz Güney Doğu Avrupa ülkesi arasında anlaşmaya varılan AB Pazar entegrasyon sürecini uygulama aşamasında Türkiye'ye destek olunması (ECSEE APL3 Projesi); ve (iv) sistemin güvenilirliğini artırmak, teknik ve teknik olmayan kayıpları azaltmak ve özel sektörün sisteme katılımını desteklemek amacıyla elektrik dağıtım sisteminin rehabilitasyonu ve geliştirilmesi (Dağıtım Rehabilitasyon Projesi). Bu projelerin bir kısmı Avrupa Yatırım Bankası'nın (EIB) sağlayacağı eş finansman imkanlarından yararlanabilir.

26. Enerji sektörüne yönelik bu kredi programı yoğun bir AAA çalışmasına dayanmaktadır. Banka, Hükümet ile gaz ve elektrik sektöründeki kurumlara yardımcı olabilmek için kapsamlı bir danışmanlık destek programına sahiptir. Banka 2001 senesinde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun yapılandırılması çalışmaları ile ayrıntılı elektrik piyasa tasarımının tanımlanması çalışmaları sırasında Hükümete destek vermiştir. Banka tarafından sağlanan teknik destek kredisi, dağıtım sektöründeki hizmetlerin birbirinden ayrılması, tarife inceleme kurallarının tanımlanması ve özelleştirmeye hazırlık amacıyla ilk devir sözleşmelerinin hazırlanması çalışmalarını desteklemektedir. Piyasa uygulaması, piyasa düzenlemeleri ve özelleştirme alanında uluslararası uzman kişilerden kurulu bağımsız bilirkişi paneli, uygulamada karşılaşılan sapmalar ve zorlu seçenekler konusunda Hükümete rehberlik etmektedir. Gaz sektöründe ise, toptan arzı rekabete açmak maksadıyla bir çerçeve oluşturmak ve bu alanda ilerleme kaydetmek için 2004 senesinde kapsamlı bir gaz gelişim stratejisi oluşturulmuştur. Devam eden reform uygulamasına ek olarak Banka, enerji arz güvenliği, AB Pazar entegrasyonu ve devlet denetimindeki kilit enerji kuruluşlarının devlet garantisi olmaksızın sermaye piyasalarına erişmelerini sağlayacak kredi kalitesine yükselmeleri konularında istişari çalışmalarına devam edecektir.

27. Kredi programının son operasyonu, yetkili makamlarca belirlenecek olan bir altyapı projesidir. Bu proje, eğer hazırlık aşaması tamamlanmış ise Demiryollarının Yeniden İnşasına Yönelik APL'nın ikinci aşamasını ya da ulusal düzeyde uygulanacak bir afet yönetim projesini içerebilir. Ancak bunun için, İstanbul Sismik Risk Azaltma Projesinin başlangıç safhasının yahut İstanbul bölgesine yönelik bir belediye altyapı projesinin başarıyla uygulanması gerekmektedir. Son olarak, OED'nin yakın zaman önce tamamladığı CAE'de belirtildiği üzere, daha yoğun bir diyaloga ihtiyaç duyulan çevresel yönetim konularında ilgili mercilerle ortaklaşa analitik çalışmalar yürütmek istemektedir. Banka özellikle sulama sektörü yatırımlarının rasyonelleştirilmesi maksadıyla, sulama sektörüyle ilgili bir inceleme çalışması yürütmeye hazırdır.

Tablo 2: Gösterge Niteliğindeki Kredi Programı MY04-07¹ milyon ABD Doları				
	Orijinal Yüksek Kapsamlı Kredi Programı		Genişletilmiş Yüksek Kapsamlı Kredi Programı	
MY04	PFPSAL III	900	PFPSAL III	1000
	İhracat Finansmanı II	300	İhracat Finansmanı II	303
	Sağlık Sektörü Dönüşüm Projesi .	200	Sağlıkta Dönüşüm I	61
	Yenilenebilir Enerji	202	Yenilenebilir Enerji	202
	Mikro Su Havzası	37	Anadolu Su Havzası	20
	Toplam	1650	Toplam	1586
MY05	Belediye Reformu ve Hizmetleri	200	Belediye Hizmetleri	275
	Demiryollarının Yeniden İnşası	200	Demiryollarının Yeniden İnşası	185
	Sismik Risk Azaltma	400	İstanbul Sismik Risk Azaltma	400
	Orta Öğretim	200	Orta Öğretim	104
	PPSAL (FY06'da; PPDPLI adını almıştır)	500	İhracat Finansmanı III	305
	Bilgi Ekonomisi (vazgeçilmiştir)	100	Özelleştirme Sosyal Destek II	465
			ECSEE APL2	66
Toplam	1600	Toplam	1800	
MY06	PPSAL II (FY07'de; yeniden adlandırılmıştır)	400	PPDPL I	400
	PFSAL (adı PEGDPL olarak değiştirilmiştir)	400	PEGDPL I	400
	KOBİ Finansmanı	100	KOBİ Gelişimi	150
	Enerji	100	Enerjinin Serbestleştirilmesi	200
	Kırsal Kalkınma	250	Gaz Sektörü Gelişimi	325
			ECSEE APL 3	125
Toplam	1250	Toplam	1600	
MY07			PPDPL II	400
			PEGDPL II	400
			Elektrik Dağıtım	300
			Altyapı	250
			İstihdam ve Sosyal Kalkınma	250
		Toplam	1600	
	TOPLAM	4500	TOPLAM	6586

1/ Büyük ölçekli bir doğal afet durumunda kullanılacak 500 milyon ABD Doları tutarındaki acil durum kredisine ilaveten. Miktarlar yuvarlatılmıştır. Spesifik kredi miktarları proje hazırlık aşamasında belirlenecektir.

D. IFC ve MIGA faaliyetleri

28. **MY04-05 döneminde ekonominin temel sektörlerindeki aktif katılımıyla IFC Türkiye'nin ekonomik programına destek vermeyi sürdürmüştür.** Bu dönemde IFC kurumsal, mali, sağlık ve eğitim, altyapı sektörlerine toplamda 550 milyon ABD Doları kredi taahhüdünde bulunmak suretiyle bu sektörleri desteklemiştir. MY05'in sonu itibariyle IFC'n elindeki yatırım tutarı yaklaşık 1.1 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Mali sektörde ise, sermaye yapıları ile bilançolarını güçlendirmek ve finansal kiralama gibi yeni ürünler geliştirmelerini sağlamaya yönelik olarak IFC orta ölçekli bankalarla birlikte çalışmıştır. Banka'nın koordinasyonunda IFC, Türkiye'deki mikro finans mevzuatının geliştirilmesi alanındaki destekleyici rolünü sürdürmeye devam etmiştir. İmalat sektöründe IFC portföy şirketlerinin yeniden yapılandırılması ve sermaye yapılarının düzenlenmesini desteklemiştir. Dış yatırımlar ve rekabetçi bölgesel piyasa oyuncuları olmak suretiyle, Türk şirketlerinin risklerini farklılaştırmalarına yardımcı olmanın yanı sıra IFC, güneyden-güneye yatırımlar ile Türk şirketlerinin diğer ülke şirketleriyle Türkiye'de kuracakları ortak girişimleri teşvik stratejisini sürdürmüştür. Sağlık ve eğitim sektöründe modernizasyon ve genişletme programları kanalıyla, yüksek kaliteli hizmetlere erişim olanaklarını iyileştirmek maksadıyla finansman desteğini sürdürmüştür. IFC ayrıca Türkiye'nin turizm sektörünün geliştirilmesine yönelik seyahat gemisi terminalinin özelleştirilmesi projesini de desteklemiştir. IFC, çevreyi kirletici özelliğe sahip yakıt türlerinin değiştirilmesi yoluyla tüketiciler ve sanayi bakımından daha düşük enerji maliyeti ve çevreye salınan zehirli gaz miktarının azaltılması anlamına gelecek iki gaz dağıtım projesine yönelik yatırım programlarına finansman sağlamıştır. Hükümetin özelleştirme programları hızlandıkça IFC altyapı sektörüne giderek daha geniş kapsamda destek vermek, özelleştirmenin amiral gemileri kabul edilen projeleri desteklemek, yabancı ilgisini artırmak ve doğrudan yatırımları canlandırmak hedeflerine daha fazla önem atfetmektedir. MY06'da IFC konsolidasyon ve yabancı sermaye dalgasıyla karşı karşıya kalmış olan bankacılık sektörünü desteklemeye devam etmekle birlikte, deprem riski için reasürans olanaklarının desteklenmesi ve geri dönüşü gerçekleşmeyen kredilere yönelik ikinci mezatlara finansman sağlanması gibi yeni ürünlerin oluşturulmasında da rol üstlenecektir.

29. **Haziran 2005 itibariyle, MIGA'nın Türkiye'de kullandırmakta olduğu krediler iki altyapı projesine yönelik kredilerden oluşmaktadır ve bu kredilerin brüt ve net katılım miktarı sırasıyla 135 milyon ve 68 milyon ABD Doları'dır.** Bu miktarlar MIGA için sırasıyla, yüzde 2.6 ve yüzde 2.2 brüt ve net katılım oranına karşılık gelmektedir. MIGA, ECA bölgesinde yürütülen pek çok projeye ilgili olarak bir çok Türk yatırımcısını sigortalamıştır. Halihazırda, tarım ve imalat sektöründe faaliyet gösteren iki Türk yatırımcısının MIGA nezninde brüt 4 milyon ABD Doları katılımı söz konusudur. Türk yatırımcılar ECA ve MNA bölgelerinde daha fazla yatırım avantajından yararlanmaya başladıkça MIGA bu firmalara ilave destek vermeye hazırdır.

E. IBRD Katılımı

30. **Yeni taahhütlerdeki hızlı artışa rağmen IBRD katılımı dikkatli biçimde yönetilmektedir.** IBRD'nin ödenmemiş mevcut ve 2004 yılında kullandırılmış kredilerin toplam miktarı, 2002 yılından bu yana 800 milyon ABD Dolarlık bir artışla 6.2 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Ancak bu rakam, 2004 yılı için CAS'ta öngörülmüş 7 milyar ABD Dolarlık miktarın altındadır. Bu, ilk iki CAS döneminde göreceli olarak daha fazla yatırım kredisi

kullanılmış olması ile portföydeki bazı büyük ölçekli yatırım operasyonlarının beklenenin altında kredi kullanmalarından kaynaklanmıştır.

31. **Genişletilmiş yüksek kapsamlı kredi programı çerçevesinde, IBRD'nin mevcut ödenmemiş ve kullandırılmış borç (DOD) miktarı 2007 yılında yaklaşık 8,2 milyar ABD Dolarına ulaşacaktır.** Türkiye'nin IBRD portföyündeki payı (2004 yılında yüzde 5.6 olan değerden artış göstererek) 2007 yılında yaklaşık 7.2 düzeyinde olacaktır. Ekonomide temel hususlarda sağlanan iyileşmeler ve kredilendirme kuruluşlarının not artırımına rağmen, Türk dolar Euro tahvilleri üzerindeki LIBOR'a göre primin düşmekle beraber halen yüksek olmasından görüldüğü gibi, piyasalar Türkiye'yi halen riskli bir ülke olarak algılamaktadır. Türkiye, borç servis oranı yüzde 30'larda seyreden yüksek bir dış borç yükü altındadır. Tablo 3'de de gösterildiği gibi, tercihli kreditorlere borç servisinin dış kamu borç servisine oranının 2005-06 döneminde yüzde 47 düzeyine ulaşması beklenmektedir. Diğer tarafta, IBRD borç servisi aynı dönemde mal ve hizmet ihracatının yüzdesi olarak yüzde 1 gibi mütevazı bir değerde kalacaktır.

Tablo 3: Özet Kredi Rakamları					
(milyon ABD Doları)	Takvim Yılı				
	2003	2004	2005	2006	2007
Taahhüt Edilen	0	1,586	2,525	1,275	1,200
Kullanımlar	276	1,499	1,447	1,635	1,173
IBRD DOD	5,214	6,153	6,829	7,653	8,153
OBRD Portföy Payı	4.5	5.6	6.3	6.9	7.2
Tercihli Kreditor BS / Kamu BS (%)	25.9	38.7	47.0	46.8	39.5
IBRD Borç Servisi	1.0	0.8	0.9	0.9	0.8
(mal ve hizmet ihracatı %'si cinsinden)					
IBRD Portföyü	115,557	110,809	107,958	110,425	113,397

F. Risklerin Yönetilmesi

32. **CAS'ın belirlemiş olduğu üç risk türü bulunmaktadır:** (i) temel yapısal sorunlardan, 2001 krizinin sürmekte olan etkisinden ve uluslararası ve bölgesel gelişmelerden kaynaklanan makroekonomik hassasiyetlerin devam etmesi; (ii) reformların sosyal etkisi nedeniyle politik veya sosyal gerekçelerde fikir birliğinin kaybolması ihtimali; ve (iii) programın uygulanması ile ilgili kurumsal güçlükler.

33. **Türkiye'nin CAS döneminin birinci bölümündeki makroekonomik performansı makroekonomik hassasiyetlerin önemli ölçüde azalmasını sağlamıştır .** Net kamu borcunun GSMH'ya olan oranındaki hızlı gerileme (2002 yılında yüzde 79 düzeyinde iken 2004 yılında yüzde 64 düzeyine gerileyen), beklenenden hızlı gerçekleşen reel faiz oranlarındaki düşüş ve Türk Lirası cinsinden borçlanmaların payındaki artış, borçlanmanın sürdürülebilirliğindeki iyileşmeye büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Buna rağmen, Türkiye halen yüksek iç borç yükü altında bulunan ve yüksek oranda borçlanan bir ülkedir. Olumlu gelişmelere bakılacak olur ise; 2004 yılında 17 ay iken 2005 yılının ilk altı ayında 26 aya yükselen ortalama borçlanma vedelerinden de görüleceği gibi, yurtiçi borçlanmalarda ortalama vade süresi artmaya devam

etmektedir. Ayrıca, artan cari hesap açığı (2004 yılında GSMH'nin yüzde 5.2'si düzeyindedir), özellikle açığın finansmanın daha ziyade dalgalanma potansiyeline sahip kısa dönem sermaye girişine dayalı olmasından ötürü, hassasiyet oluşturmaya devam etmektedir. Açık 2005 yılında daha da artış göstermiş ve büyük ölçüde enerji fiyatlarındaki artış ve ticaret dengesindeki bozulma nedeniyle, Ağustos sonu itibariyle 15.8 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Piyasa analizcilerinin tahminlerine göre, yıl sonu cari hesap açığı büyük ölçüde revize edilerek GSMH'nin yüzde 6'sı civarında olacaktır. Türkiye'nin potansiyeliyle karşılaştırıldığında, 2003-04 döneminde doğrudan yatırımlar mütevazı bir düzeyde kalmıştır (ortalama 1.5 milyar ABD Doları); ancak 2005 yılında Türkiye'nin özelleştirme tarihinde en büyük özelleştirme olan, Türk Telekom'un yüzde 55'lik hissesinin 6.5 milyar ABD Dolarına satılması gerçekleştirilmiştir. Mali uyum kalitesine odaklanılması, kayıtdışı sektörün küçültülmesi ve doğrudan yatırımların teşvik edilmesi makroekonomik risklerin azaltılmasına yardımcı olacaktır.

34. Reformların politik-ekonomi cephesiyle ilgili olarak; uygulama hızında farklılıklar bulunmamasına karşın Hükümet reform programında bulunan pek çok önemli reformu uygulamaya koyabilmiştir. Yıllar süren kriz yönetimi ve son yıllarda uygulanmaya başlanan sıkı maliye politikaları neticesinde ekonomik reformlar bakımından kamu oyununun desteğini baki kılmak kolay olmamıştır. Buna rağmen, emekli maaşları, asgari ücret, tarımsal sübvansiyonlar ve bölgesel vergi teşvikleri gibi konularla ilgili olarak zaman zaman baskılar oluşsa da, popülist önlemlerin uygulanmaması konusunda büyük ölçüde başarı gösterilmiştir. Her ne kadar biraz zaman almış olsa da uzun dönemde daha sürdürülebilir sonuçlar yaratacağı beklentisiyle sosyal kesimlerle diyalog kurulması yoluyla Hükümet, reformlarla (örneğin sosyal güvenlik reformu) ilgili olarak konsensüs oluşturmaya çalışmıştır. Hükümet ayrıca, özelleştirilen işletmelerde ihtiyaç fazlası bulunan işçiler için iş kaybı tazminatı ve işgücünün farklı kurumlara kaydırılması gibi çeşitli önlemlere başvurarak, programların olumsuz etkilerini hafife indirme yönünde adımlar atmıştır. Buna rağmen, yüksek işsizlik oranının seçimlerin yaklaşmasıyla birlikte, reform sürecinin politik ve ekonomik yönden sürdürülebilirliği için tehdit oluşturması oldukça muhtemeldir. Bu İlerleme Raporu'nda daha önce belirtildiği gibi, yetkililerce Banka'dan bu yönde destek talebinde bulunmuştur. Sıkı maliye politikası mükemmel makroekonomik performansın mihenk taşı olmakla beraber, mali uyumun kalitesinin artırılması gerekmektedir. Fon destekli program çerçevesinde faiz dışı fazla hedefini GSMH'nin yüzde 6.5 düzeyinde tutarak, bu iyileşmeyi sağlamak Hükümetin popülaritesinin halen yüksek olmasına ve karşısında etkili bir muhalefet bulunmamasına rağmen, özellikle 2007 yılındaki seçimlerin yaklaştığı bir dönemde Hükümet için önemli bir güçlük arz edecektir. Son olarak, AB'ye tam üyelik yolunda karşılaşılabilecek önemli bir sorun reformlara olan desteğin azalmasına ve politikalarda muhtemel değişikliğe neden olabilir.

35. Uygulama riskleri halen devam etmektedir. Daha iyi planlama ve 2005 yılındaki yatırım harcamaları şemsiyesinin genişlemesi nedeniyle karşılık fon kredilerinin mevcudiyetinin zaman içerisinde artmış olmasına rağmen, bazı bakanlıklarda halen kurumsal kapasiteye bağlı sorunlar varlığını korumaktadır ve hükümet kurumları arasında koordinasyon sorunlarının yaşandığı bazı örnekler mevcuttur. Neredeyse hiç kesintisizce yürütülen ortak portföy incelemeleri, bu konuların daima göz önünde bulunmasına yardımcı olmuştur ve bu durumun iyileştirilmesi yönünde teknik destek ve eğitimin yanı sıra yoğun bir denetim de sağlanmıştır.

IV. SONUÇLAR

36. **Genel olarak, Türkiye'nin ekonomisi geçtiğimiz iki senelik dönem içerisinde beklenenin de üzerinde bir performans sergilemiştir.** CAS Programı hedeflendiği gibi uygulanmaya devam etmektedir ve Banka'nın kredi ve bilgi servislerine yönelik güçlü bir talep mevcuttur. Güçlü bir hükümet ve büyüyen bir ekonomi ile AB tam üyelik sürecine ilişkin gelişmeler ve 3 yıllık Fon Programı, CAS Programı'nın geriye kalan süresi boyunca Banka'nın Türkiye'deki çalışmaları için olumlu bir çerçeve sağlayacaktır.